

CANÇÓ PAGESA A LES PITIÜSES

Vicent Marí Palermet

A Eivissa i Formentera tot el que es caracteritza de pagès fa referència als habitants del camp, per diferenciar-ho del que és de la ciutat, de vila.

Així idò, la cançó pagesa és el que cantaven els habitants de la ruralia pitiüsa.

Aquesta cançó es divideix en dos tipus molt diferenciats quant a la forma i el context d'execució. Un tipus és la **glosa** o **cançó glosada** i l'altre és la **cançó redoblada**.

La cançó glosada és la més informal. Dins aquesta també se'n podrien diferenciar dos tipus. Una seria l'**estribot** o glosa de petites dimensions, generalment de quatre versos de set síl·labes, en què la

mètrica és bastant lliure. Hi ha una sèrie de melodies que s'adapten a aquest esquema i es fan servir per cantar aquests estribots. Solien ser cantats pels joves a la nit anant de camí, quan tornaven de veure l'enamorada. Per tant, la seua temàtica solia ser un poc picant, i fins i tot «bruta». Però també es cantaven gloses als infants per conjurar-los i tenien una temàtica clarament diferent.

L'altre tipus de glosa és composta per un nombre indeterminat de versos generalment de set síl·labes. La melodia agafa un cert nombre de versos, normalment quatre, i es va repetint mentre dura la lletra. Generalment són històries que narren algun fet o descriuen una situació, gairebé

sempre per fer riure. La glosa no es sol acompanyar amb cap instrument musical.

La **cançó redoblada** és el cantar més característic de la pagesia pitiüsa. El nom li ve donat per un so gutural que es repeteix ordenadament al llarg de la cançó. La lletra és tan important com la interpretació: les coses s'han de dir amb dobles sentits, mai directament. La mètrica és estricta, els versos, de set síl·labes. La rima és tan important, tanmateix.

Els versos s'agrupen de dos en dos formant el «mot». Al final de cada mot és on va la redoblada, i se'n van intercalant una de curta i una de llarga durant tota la cançó. Un nombre variable de mots, normal-

*Vicent Buñi
i Catalina Puwil
interpretant una cançó
de Porfèdia.
Es Cubells, 1999*

Bartomeu Gustinet,
disposat a començar
una cançó redoblada.

ment entre 20 i 40, fan una cobla, i una cançó en sol tenir entre una i cinc, generalment dues o tres. El primer mot de la cançó és el «cobleig» o «cobletjoll», la tornada, que es repeteix al final de cada cobla.

La rima és la mateixa durant tota una cobla. En passar a la següent sol canviar. Atracant-se al final de la cobla, la rima canvia per tornar a la primitiva i poder acabar amb el cobletjoll.

A vegades es feien cançons que s'anomenaven «embullades», que es caracteritzaven per canviar constantment de rima.

La cançó redoblada, a més de veu, porta acompanyament de tambor. Aquest va marcant el ritme amb uns tocs preestablerts. Si el primer vers del mot és agut, el tambor, durant el mot, marca 8 tocs; si és pla, en marca 10. Això és de la següent manera:

Agut «Un diumenge de mati
un espantós nevulat.»

Pla «Una nit que navegava
amb més fosca que claror.»

Durant la redoblada no es toca el tambor.

Per cantar, la postura del cantador és característica: aquest, o aquesta, tant dona, està assegut en una cadira i, sempre i quant no sigui esquerrà, té el tambor damunt el genoll esquerre; amb el colze del mateix costat aguanta el tambor i amb la mà s'aguanta el cap i es tapa la vista. Sovint en aquesta mateixa mà s'hi porta un mocador. La vista es manté baixa o es tanquen els ulls. Tot això és per no riure quan ho fa la gent que escolta i per no tenir vergonya. Per acabar, en la mà dreta s'hi té el tocador (baqueta) del tambor.

Abans de començar a cantar, el cantador es col·loca en la postura adequada i comença a calentar la veu fent tossides i escurades de coll mentre percudeix el tambor *ad libitum*. Quan està preparat, atura el tambor i comença amb una espècie de plany pronunciant un llarg «Aaaa...», damunt del qual es fa una lleu melodia. A partir d'aquí ja comença la cançó pròpiament dita.

La melodia, que es repeteix a cada mot i acaba amb la redoblada, és gairebé monòtona, abarca únicament un interval de tercera. Però no per això és menys important.

En aquest tipus de cançó és tan important la confecció de la lletra

temàtica, la rima, la forma de dir les coses..., com la interpretació, la postura, la veu clara, redoblada profunda...

La finalitat principal de les cançons era fer riure a la gent. Per això es feien cançons de porfèdia on discutien una parella o un trio de cantadors, o cançons «punto-ses», que ridiculitzaven algú en concret, un sexe o un col·lectiu. Molt comú era que si, per exemple, un home cantava una cançó o malparlava contra les dones, després una dona en cantava una on ho feia contra els homes.

Un altre tipus de cançó era la que narrava un fet dolorós, una mort, una guerra, un accident, una sequera... Aquestes cançons només eren cantades en una ocasió i ja no es cantarien mai més, sinó era demanat expressament al cantador. I aquest encara s'ho pensaria.

Altres temàtiques de menys transcendència són les amoroses, les històriques...

Antigament s'organitzaven cantades amb molta freqüència. Es feien a cases particulars, començaven a la nit i s'allargaven fins a altes hores de la matinada. Els cantadors i can-

tadores s'asseien un vora l'altre fent rotllo. L'amo de la casa, que era qui organitzava la cantada, duia el tambor al primer cantador. Aquest deia una cançó i passava el tambor al seu companyó, i així successivament amb tots els cantadors. Quan havien cantat tots, el tambor tornava al primer i així una vegada i una altra durant hores i hores.

A l'illa de Formentera és on més gran afició hi havia per la cançó i era allí on s'organitzaven les millors cantades, on es convidaven cantadors d'Eivissa i on cada cantador podia arribar a dir més de vint cançons. Encara avui en dia és a Formentera on més seguidors i practicants té aquest gènere.

Les caramelles i els gotxos de Nadal i Pasqua són les cançons redoblades que s'han introduït a la litúrgia. Són cantades per una

esquadra de caramellers, que consta d'un sonador de tambor i flaüta, un cantador amb castanyoles i un cantador amb espasí (instrument fet com un full d'espasa).

La tonada és molt semblant a la cançó redoblada. Té la particularitat que és molt més rítmica, ja que els instruments no deixen de sonar durant la redoblada i aquesta ha de quadrar amb el ritme. Tota la cançó es divideix en tres que es canten d'una tirada: caramelles, gotxos i oferiment.

Les caramelles i els gotxos es diferencien pel ritme dels instruments. Consten d'un nombre elevat de cobles curtes, d'uns deu mots. Un cantador canta la primera part de la cobla i un altre la segona. Entre cobla i cobla els dos cantadors canten a l'uníson el cobletjoll, acompanyats ara també per la melodia de la flaüta.

L'ofertament és una cobla curta que canten els dos cantadors a l'uníson, acompanyats també per la flaüta. És cantat tot d'una tirada i només es redobla al final. Per acabar, tots els instruments sonen vigorosament al ritme de la llarga.

La lletra de les caramelles de Nadal narra el naixement de Jesús i pareix ser que és pràcticament el mateix que es cantava a Catalunya a l'edat mitjana. Els gotxos tenen infinitat de lletres que narren la vida de Jesús o episodis de l'Antic Testament. Les caramelles de Pasqua narren la passió, mort i resurrecció de Jesucrist. Aquestes caramelles es cantaven dins la missa per Nadal i per Pasqua, respectivament. Però també s'havien cantat les caramelles Bordes i les de Carnestoltes, de temàtica pagana, que es cantaven a festes particulars o dins algun cafè.

BITAYNA *música tradicional*

presenta

Ball de Cançons:

un ball de festa a partir dels vells repertoris de pagès, amb elements propis del ball folk, participatiu i amb danses col·lectives. aires del bosc i de la costa, de la plana i la muntanya, fets música d'ara i aquí, amb naturalitat i ballera.

i altres coses:

Concert: "Cançons de terra i de mar"

Concert-ball

Cançons de trobadors i danses medievals

Poetes i cançons: "Primavera d'hivern, primavera d'estiu"

Contacte:

Ramon Manent
Av. Bernat Calbó, 62 1r. 2a.
08500 Vic
Tel. 938 890 611

EL VERDAGUER

RESIDÈNCIA — CASA DE PAGÈS

**LLOGUER DE BICICLETES
DE MUNTANYA**

El Verdaguer - Telèfon 938 530 132
08589 LLUÇÀ (Barcelona)